

Karl Marks: Predgovor za „Prilog kritici političke ekonomije“

Sistem buržoaske ekonomije ja posmatram ovim redom: **kapital, zemljišna svojina, najamni rad; država, spoljna trgovina, svetsko tržište**. Pod prvim trima rubrikama istražujem ekonomske životne uslove tri velike klase na koje se deli savremeno buržoasko društvo; povezanost ostalih triju rubrika bude u oči. Prvi odeljak prve knjige, koja raspravlja o kapitalu, sastoji se iz sledećih glava: 1) Roba; 2) Novac, ili prost promet; 3) Kapital uopšte. Prve dve čine sadržinu ove prve sveske koju predajem javnosti. Celokupni materijal leži preda mnom u obliku monografija koje sam s velikim razmacima u raznim periodima stavio na hartiju za sebe lično, a ne za štampu; hoću li moći da ih sistematski obradim po navedenom planu, zavisiće od spoljašnjih okolnosti.

Opšti uvod koji sam bio skicirao, izostavljam, jer mi se bolje razmislivši čini da bi svako anticipiranje rezultata koje tek valja da dokažem bilo čitaocu na smetnji, i što se čitalac, koji uopšte želi da me prati, mora odlučiti da se od pojedinačnog penje ka opštem. Ali će zato nekolike napomene o toku mojih sopstvenih političko-ekonomskih studija možda biti ovde na svom mestu.

Struka koju sam studirao bilo je pravo, ali sam se njime bavio samo kao sporednom disciplinom pored filozofije i istorije.

Godine 1842-43, kao urednik „Rajnskih novina“¹ [„Rheinische Zeitung“ („Rajnske novine“) – radikalni dnevni list koji je izlazio u Kelnu 1842. i 1843; od 15. oktobra 1842. do 18. marta 1843. uređivao ga je Marks.] našao sam se prvi put u neprilici da sam i ja morao govoriti o takozvanim materijalnim interesima. Prve povode da se pozabavim ekonomskim pitanjima pružiše mi debate Rajnskog Landtaga o šumskim krađama i o

parcelisanju poseda, zvanična polemika koju je o prilikama mozelskih seljaka zapodeo s „Rajnskim novinama” g. fon Šaper, tadašnji oberprezident Rajnske oblasti, i najzad debate o slobodnoj trgovini i zaštitnoj carini. S druge strane, u ono vreme kada je dobra volja da se „pođe dalje” u mnogom pogledu pretezala nad stručnim znanjem, začuo se u „Rajnskim novinama” odjek francuskog socijalizma i komunizma s lakim filozofskim koloritom. Ja se izjasnih protiv tog diletantstva, ali sam u isti mah u jednoj kontroverzi sa „Allgemeine Augsburger Zeitung”²[Marks ima u vidu svoj članak „Komunizam i Allgemeine Augsburger Zeitung” štampan u „Rajnskim novinama” od 16. oktobra 1842.] otvoreno priznao da mi moje dotadašnje studije ne dopuštaju da se usudim dati kakav god sopstveni sud o samoj sadržini francuskih pravaca. Šta više, željno sam iskoristio iluziju odgovornih urednika „Rajnskih novina” da će slabijim držanjem lista moći da postignu da ga mimoide smrtna presuda, koja je nad njim već bila izrečena, da bih se sa pozornice javnosti povukao u sobu za učenje.

Prvi rad koji sam preduzeo radi rešavanja sumnji koje me bejahu ophrvale bio je kritički pregled Hegelove filozofije prava, rad, čiji je uvod izišao u „Deutsch-Französische Jahrbücher”³[„Deutsch-Französische Jahrbücher” („Nemačko-francuski godišnjak”) – organ revolucionarne i komunističke propagande, izdavao je Marks u Parizu 1844.], štampanim u Parizu 1844. godine. Moje je istraživanje dovelo do rezultata da se ni pravni odnosi, ni državni oblici ne mogu razumeti ni iz sebe samih, ni iz takozvanog opšteg razvitka ljudskog duha, nego da im je koren, naprotiv, u materijalnim životnim odnosima, čiju je celokupnost Hegel, po primeru Engleza i Francuza 18. veka, obuhvatio imenom „bürgerliche Gesellschaft” [građansko, tj. buržoasko društvo], a da se anatomija buržoaskog društva mora tražiti u političkoj ekonomiji. Proučavanje ove nauke, koje sam otpočeo u Parizu, produžio sam u Brislu, kamo se bejah preselio proteran po naređenju g. Gizioa. Opšti rezultat do kojeg sam došao i koji mi je, kad sam

već došao do njega, poslužio kao putokaz u mojim studijama, može se ukratko ovako formulirati. U društvenoj proizvodnji svoga života ljudi stupaju u određene, nužne odnose, nezavisne od njihove volje, odnose proizvodnje, koji odgovaraju određenom stupnju razvitka njihovih materijalnih proizvodnih snaga. Celokupnost tih odnosa proizvodnje sačinjava ekonomsku strukturu društva, realnu osnovu, na kojoj se diže pravna i politička nadgradnja i kojoj odgovaraju određeni oblici društvene svesti. Način proizvodnje materijalnog života uslovljava proces socijalnog, političkog i duhovnog života uopšte. Ne određuje svest ljudi njihovo biće, već obrnuto, njihovo društveno biće određuje njihovu svest. Na izvesnom stupnju svoga razvitka dolaze materijalne proizvodne snage društva u protivrečje s postojećim odnosima proizvodnje, ili, što je samo pravni izraz za to, sa odnosima svojine u čijem su se okviru dotle kretale. Iz oblika razvijanja proizvodnih snaga ti se odnosi pretvaraju u njihove okove. Tada nastupa epoha socijalne revolucije. S promenom ekonomske osnove vrši se sporije ili brže prevrat čitave ogromne nadgradnje. Pri posmatranju ovakvih prevrata mora se uvek razlikovati materijalni prevrat u ekonomskim uslovima proizvodnje, koji se da konstatovati s tačnošću fizičkih nauka, od pravnih, političkih, religioznih, umetničkih ili filozofskih – ukratko, od ideoloških oblika u kojima ljudi postaju svesni toga sukoba i borbom ga rešavaju. Kao što neku individuu ne ocenjujemo po onome šta ona o sebi misli da jeste, tako ni o ovakvoj prevratnoj epohi ne možemo stvarati sud iz njene svesti, već naprotiv, moramo tu svest da objašnjavamo iz protivrečnosti materijalnog života, iz postojećeg sukoba među društvenim proizvodnim snagama i odnosima proizvodnje. Nikada neka društvena formacija ne propada pre no što budu razvijene sve proizvodne snage za koje je ona dovoljno prostrana, i nikad novi, viši odnosi proizvodnje ne nastupaju pre no što se materijalni uslovi njihove egzistencije nisu već rodili u krilu samog starog društva. Stoga čovečanstvo postavlja sebi uvek samo one zadatke koje može da reši, jer kad tačnije posmatramo, uvek ćemo naći da se sam zadatak rađa samo tamo

gde materijalni uslovi za njegovo rešenje već postoje ili se bar nalaze u procesu svoga nastajanja. U opštim linijama mogu se azijski, antički, feudalni i moderni buržoaski načini proizvodnje označiti kao progresivne epohe ekonomsko-društvene formacije. Buržoaski odnosi proizvodnje jesu poslednji antagonistički oblik društvenog procesa proizvodnje, ne antagonistički u smislu individualnog antagonizma, nego antagonizma koji potiče iz društvenih životnih uslova individua, ali u isti mah proizvodne snage koje se razvijaju u krilu buržoaskog društva stvaraju materijalne uslove za rešenje toga antagonizma. Zato se sa tom društvenom formacijom završava praistorija ljudskog društva.

Fridrih Engels, s kojim sam, otkako je izašla njegova genijalna skica kritike ekonomskih kategorija (u „Deutsch-Französische Jahrbücher“), stalno razmenjivao misli preko pisama, došao je drugim putem (uporedi njegov „Položaj radničke klase u Engleskoj“) do istog rezultata kao i ja, a kada se s proleća 1845. i on nastanio u Brislu, odlučismo da zajednički izradimo svoje shvatanje kao suprotnost ideološkom shvatanju nemačke filozofije, u stvari da obračunamo s nekadašnjom svojom filozofskom savešću. Tu smo nameru izveli u obliku kritike poslehegelovske filozofije. Rukopis, dva debela toma u osmini, bio je već davno prispeo u Vestfaliju gde je trebalo da bude izdat, kad nam stiže vest da izmenjene okolnosti ne dopuštaju štampanje. Prepustismo rukopis glodarskoj kritici miševa, utoliko radije što smo glavnu svrhu bili postigli – sebi smo stvari objasnili. Od rasturenih radova, u kojima smo u ono vreme iznosili pred publikom svoje poglede u ovom ili onom pravcu, pomenuću samo „Manifest komunističke partije“, koji smo zajednički napisali Engels i ja, kao i „Govor o slobodnoj trgovini“, koji sam ja objavio. Odlučujući momenti našeg shvatanja prvi put su naučno, mada samo polemički, nagovešteni u mome spisu „Beda filozofije“, koji sam 1847. objavio protiv Prudona. Štampanje moje nemački napisane rasprave „Najamni rad“, u kojoj sam povezao u celinu predavanja koja sam o tom predmetu držao u briselskom

Udruženju nemačkih radnika, prekinuto je februarском revolucijom i mojim prisilnim udaljavanjem iz Belgije u vezi s njom.

Izdavanje „Novih rajnskih novina” 1848. i 1849. godine, kao i događaji koji su nastupili kasnije, prekidoše moje ekonomske studije, koje mogoh produžiti tek u Londonu 1850. godine. Ogromni materijal za istoriju političke ekonomije koji je nagomilan u Britanskom muzeju, povoljna osmatračnica koju London predstavlja za posmatranje buržoaskog društva, najzad novi stadijum razvitka u koji je ono izgledalo da ulazi sa otkrivanjem kalifornijskog i australijskog zlata, opredeliše me da opet počnem sasvim od početka i da kritički pređem novi materijal. Ove su me studije delomice same od sebe odvele disciplinama koje su prividno sasvim udaljene od ekonomije, a na kojima sam morao probaviti duže ili kraće vreme. Ali je vreme koje mi je stajalo na raspolaganju bilo naročito stešnjavano zapovedničkom nužnošću da radim za svoje izdržavanje. Moja danas već osmogodišnja saradnja u prvom englesko-američkom listu “New-York Tribune”⁴ [“New-York Daily Tribune” – demokratski dnevni list, izlazio u Njujorku od 1841. do 1924; Marks je saradivao u njemu od 1851. do 1862.] izazivala je, pošto se pravim novinarskim dopisništvom bavim samo izuzetno, vanrednu rascepanost mojih studija. Ali su članci o značajnim ekonomskim događajima u Engleskoj i na Kontinentu zauzimali toliki deo mojih priloga, da sam bio primoran da se dobro upoznam s praktičnim pojedinostima koje leže van oblasti političke ekonomije kao nauke.

Ova skica o toku mojih studija u oblasti političke ekonomije treba da dokaže samo to, da su moja shvatanja, ma kako se o njima sudilo, i ma koliko da su malo u skladu sa zainteresovanim predrasudama vladajućih klasa, rezultat savesnog i dugogodišnjeg istraživanja. Ali na ulazu u nauku, kao na ulazu u pakao, mora se postaviti zahtev:

„Qui si convien lasciare ogni sospetto.

Ogni viltà convien che qui sia morta.“⁵[Dante, „Božanstvena komedija“.]

[Tu ne daj da te sumnja svlada.
Malodušje nek ovde umre svako.]

Karl Marks

London, januara 1859.

[Štampano u knjizi K. Marksa: „Prilog kritici političke ekonomije“, koja je izišla u Berlinu 1859.]

Bibliografski podaci

Autor	Karl Marks
Naslov	Predgovor za „Prilog kritici političke ekonomije“
Prevod	Moša Pijade
Izdavač	Centar za liberberske studije i LIBER (Beograd)
Godina	2006.